

Μεταπτυχιακές σπουδές

Πορίσματα - θέματα για συζήτηση (Ημερίδα)

των Β.Βεσκούκη και Ε. Παναγιωτάτου

I. Οι άξονες του θέματος

Οι Μεταπτυχιακές Σπουδές είναι μια δυναμική δραστηριότητα στο ΕΜΠ που αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Μέσα από μια μακροχρόνια πορεία, έχουν ήδη αρχίσει να λειτουργούν προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών τα οποία, όμως, στο σύνολό τους, βρίσκονται ακόμα σε αρχικό στάδιο. Υπάρχουν κρίσιμα βήματα τα οποία θα πρέπει να γίνουν συντονισμένα για να επιτευχθούν ορισμένοι στόχοι.

Από την ημερίδα προέκυψε ότι είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός η αλληλοεξάρτηση μεταξύ Μεταπτυχιακών Σπουδών και Έρευνας. Η ερευνητική διαδικασία, η διάχυση νέας γνώσης, νέων μεθόδων προσέγγισης, και κατ' επέκταση η αναδιάρθωση και ο εκσυγχρονισμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ενισχύουν και ενισχύονται από τις Μεταπτυχιακές Σπουδές, το αντικείμενό τους, το επίπεδο των διδασκόντων και διδασκομένων. Οποιαδήποτε διαδικασία, λοιπόν, αφορά τις Μεταπτυχιακές Σπουδές, σχετίζεται με το επίπεδο και τις πρακτικές που

αφορούν την έρευνα μέσα και έξω από τα ΑΕΙ.

Για τον τομέα της Έρευνας δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα σαφής στρατηγική στο ΕΜΠ. Αυτό οφείλεται και στην ταχύτατη μεγένθυση που γνώρισε τα τελευταία χρόνια η χρηματοδοτούμενη έρευνα με προτεραιότητες που συχνά δεν καθορίζονται από το Ίδρυμα ή σε συνεργασία μαζί του. Σαν αποτέλεσμα, έρχεται η ύπαρξη δύο ταχυτήτων για την έρευνα. Η μη χρηματοδοτούμενη, και η χρηματοδοτούμενη. Στην πρώτη, γίνεται δουλειά χωρίς οικονομική υποστήριξη από κάποιον φορέα, πράγμα που έχει σαν αποτέλεσμα να αποκτά όλο και μικρότερη οικονομική έκταση από τη δεύτερη, στην οποία υπάρχει συνήθως εθνική ή κοινοτική χρηματοδότηση. Μεγάλο τμήμα της χρηματοδοτούμενης έρευνας στρέφεται τα τελευταία χρόνια στην παροχή υπηρεσιών.

Οι περιοχές που καλύπτει η μη χρηματοδοτούμενη έρευνα, όπως προέκυψε και στην ημερίδα, θα μπορούσαν με τον κατάλληλο στρατηγικό σχεδιασμό να αποτελέσουν μακροπρόθεσμη επένδυση υποδομής για τη χώρα και το ΕΜΠ και να κατέχουν πρωτοποριακή θέση σε επιστημονικά πεδία τα οποία είναι κρίσιμα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.

Στη χρηματοδοτούμενη έρευνα οι προδιαγραφές και οι κατευθύνσεις δεν εξυπηρετούν απαραίτητα προτεραιότητες τις οποίες μπορεί να θέσει το Ίδρυμα για την κατάκτηση μιας σημαντικής θέσης σε ανταγωνιστικές περιοχές, ούτε εξασφαλίζουν απαραίτητα την ερευνητική διάσταση των προγραμμάτων. Υ-

πάρχει επομένως ένα μεγάλο πεδίο δράσης, που παραμένει ανολοκλήρωτο για τη διατύπωση αυτής της στρατηγικής, η οποία προϋποθέτει ουσιαστική παρουσία στη διαδικασία αποφάσεων εκτός ΕΜΠ και ανάπτυξη διαλόγου εντός του ΕΜΠ για την επεξεργασία των επιλογών και των προτεραιοτήτων. Είναι, λοιπόν, απαραίτητος ένας συνεχής και πολύμορφος διάλογος μέσα από τον οποίο να προκύψουν τα κριτήρια επιλογής των επιστημονικών τομέων - κλειδιών στους οποίους θα πρέπει να αναλωθεί ερευνητικό δυναμικό και να διατεθεί χρηματοδότηση, αλλά και να προσδιοριστεί ο απαραίτητος βαθμός εμβάθυνσης.

Στο θέμα του καθορισμού αυτών των προτεραιοτήτων διατυπώθηκαν στην ημερίδα γενικές κατηγορίες κριτηρίων, που θα πρέπει να ικανοποιηθούν, με έμφαση τόσο στις κοινωνικές ανάγκες όσο και σε εκείνες της βιομηχανίας, των επιχειρήσεων και της παραγωγής, οι οποίες δεν συμβαδίζουν απαραίτητα αλλά μπορεί και να διαφέρουν σημαντικά.

Όπως προέκυψε στη σχετική συζήτηση η βιομηχανία, οι επιχειρήσεις και η παραγωγή έχουν περισσότερο ανάγκη από συνεχιζόμενη επαγγελματική εξειδίκευση, ώστε να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις των νέων θέσεων εργασίας σε επιστημονικό δυναμικό και λιγότερο από επιστήμονες με μεγάλη εμβάθυνση σε πολύ «ειδικές» περιοχές, όπως οι κάτοχοι Διδακτορικών Διπλωμάτων. Την ανάγκη αυτή, όπως, διατυπώθηκε στη σχετική συζήτηση, μπορεί να αντιμετωπίσουν τα Μεταπτυχιακά Προγράμματα Εξειδίκευσης σε συγκεκριμένες διατημημα-

Ο Β. Βεσκούκης είναι Πρόεδρος του Συλλόγου Μετ. Σπουδαστών Ε.Μ.Π. και η Ε. Παναγιωτάτου είναι καθηγήτρια στο Τμ. Αρχ/νων Ε.Μ.Π. Η ημερίδα έγινε το Μάρτιο του 1994. Στα πορίσματα θα βασιστεί σχέδιο προτάσεων που θα υποβληθεί στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών για συζήτηση, έγκριση και προώθηση στη Σύγκλητο.

τικές περιοχές βάσει των σχετικών αποφάσεων της Σύγκλητου, αλλά και η συνεχιζόμενη Εκπαίδευση, μια δραστηριότητα η οποία τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται δυναμικά στο Ίδρυμα.

Το ΕΜΠ θα πρέπει να παίξει ουσιαστικό συνθετικό και εξομαλυντικό ρόλο, ώστε μέσω της επιχορηγούμενης και μη έρευνας και με μηχανισμό τις Μεταπτυχιακές Σπουδές, να μπορέσουν να ικανοποιηθούν οικονομικές ανάγκες αλλά και ευρύτεροι κοινωνικοί στόχοι σε μια προοπτική στρατηγικής ανάπτυξης. Για να γίνει αυτό είναι αναγκαίο να ξεκινήσει μια διαδικασία διαλόγου στο Ίδρυμα, μέσα από την οποία θα προκύψουν:

- Η επιλογή Τομέων - Κλειδιών για ανάπτυξη και ενίσχυση με κριτήριο τη μακροπρόθεσμη σπουδαιότητά τους, θέμα το οποίο χρειάζεται περαιτέρω επεξεργασία και εμφάνιση. Μερικοί απ' τους Τομείς αυτούς μπορούν σήμερα να μη χρηματοδοτούνται από την αγορά, να υπερβαίνουν όμως τις απαιτήσεις της αγοράς και να μπορούν να χαράξουν νέους δρόμους για το ΕΜΠ και τον κοινωνικό χώρο γενικότερα. Η ανάπτυξη των τομέων αυτών θα ενισχύσει τη δημιουργία ερευνητικών - εκπαιδευτικών πυρήνων.
- Ο συντονισμός των Τομέων - Κλειδιών σε διατμηματικό ή και διαπανεπιστημιακό επίπεδο, ώστε να γίνεται καλύτερη αξιοποίηση των πόρων που διαθέτει το ΕΜΠ καθώς και άλλα ΑΕΙ και φορείς.
- Η σύνδεση με τις προπτυχιακές σπουδές και η κατάλληλη αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών που οδηγούν στο Δίπλωμα Μηχανικού.

II. Μηχανισμοί Ανάπτυξης Πολιτικής Έρευνας και Μεταπτυχιακών Σπουδών στο ΕΜΠ

Στη συζήτηση έγινε φανερό ότι θα πρέπει να ξεκινήσει μια συνεχής

διαδικασία ουσιαστικού διαλόγου για τις Μεταπτυχιακές Σπουδές, μέσα από την οποία θα καθοριστεί η στρατηγική και η τακτική του Ιδρύματος στο θέμα αυτό. Ο διάλογος αυτός θα στραφεί γύρω από θέματα της έρευνας, των ΕΠΠ, των προγραμμάτων σπουδών που οδηγούν στο Δίπλωμα Μηχανικού, των προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών, θέματα εξειδίκευσης, συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης, επαγγελματικών δικαιωμάτων κ.λπ.

Στα πλαίσια αυτού του διαλόγου, θα πρέπει να αξιοποιηθούν όλοι οι θεσμοθετημένοι από τη Σύγκλητο και την ισχύουσα νομοθεσία μηχανισμοί, όπως η επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών, η Επιτροπή Ερευνών, η Επιτροπή Προπτυχιακών Σπουδών, καθώς και η ίδια η Σύγκλητος ή και άλλοι που ενδεχομένως θα δημιουργηθούν στο μέλλον, όπως η Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών και Έρευνας σύμφωνα με το Ν. 2083.

Το βασικό όμως χαρακτηριστικό αυτού του διαλόγου, θα πρέπει να είναι η κατά το δυνατόν ευρεία συμμετοχή και η έκφραση όλων των απόψεων που αφορούν τις ανάγκες της κοινωνίας, της παραγωγής, της ανάπτυξης της χώρας και του ΕΜΠ. Για το σκοπό αυτό, ο διάλογος δεν θα πρέπει να περιοριστεί στα όργανα που προαναφέρθηκαν, αλλά να πλαισιώνεται και με διάφορες άλλες διαδικασίες, όπως η αρθρογραφία, οι ημερίδες, οι ανοιχτές συζητήσεις, κ.ά.

Για την εκκίνηση αυτής της διαδικασίας η Επιτροπή Μεταπτυ-

χιακών Σπουδών θα προωθήσει σύντομα σχετικό σχέδιο προς τη Σύγκλητο.

III. Ειδικά Θέματα

1. Η Ανομοιογένεια των Τμημάτων στην Οργάνωση των Μεταπτυχιακών Σπουδών. Πυρήνες Έρευνας Μεταπτυχιακών Σπουδών

Όπως αναφέρθηκε στην ημερίδα, παρατηρείται σημαντική ανομοιογένεια μεταξύ των τμημάτων στην οργάνωση των τυπικών ή άτυπων Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών. Εν μέρει, η ανομοιογένεια αυτή οφείλεται σε αυτό το επιστημονικό αντικείμενο των Τμημάτων και στις ιδιαιτερότητες των διαφόρων επιστημονικών περιοχών. Ωστόσο, υπάρχουν θέματα όπως:

- η δημιουργία ερευνητικών διεπιστημονικών πυρήνων και η λειτουργία τους σε συνεργασία με διατμηματικά μεταπτυχιακά προγράμματα,
 - η αναγκαιότητα οργάνωσης μεταπτυχιακών μαθημάτων,
 - η ποιότητα των Διδακτορικών διατριβών (Δ.Δ.) και οι απαιτήσεις από τους Υποψήφιους Διδάκτορες (Υ.Δ.),
 - η σχέση Δ.Δ. και έρευνας, θέματα στα οποία, παρουσιάζονται σημαντικές διαφορές μεταξύ των Τμημάτων. Τα θέματα αυτά θα πρέπει να εξεταστούν ως προς τη δυνατότητα εξομάλυνσης των σημερινών δυσλειτουργιών, ενδεχόμενα με την εφαρμογή του εσωτερικού κανονισμού Μεταπτυχιακών Σπουδών που έχει ψηφίσει η Σύγκλητος.
- Σε σχέση με τα παραπάνω υπάρχουν σημαντικά θέματα οργάνωσης των μεταπτυχιακών μαθημάτων όπως:

- ο ορθολογικός συντονισμός προ - και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών και ο αναγκαίος εκσυγχρονισμός των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών. Ορθολογικότερος, λοιπόν από το σημερινό, συντονισμός προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων

σπουδών, και σχεδιασμός βαθμών εμφάνισης στις επί μέρους επιστημονικές περιοχές. Ευελιξία παρακολούθησης μαθημάτων σε διάφορα Τμήματα με αποτέλεσμα πιο ολοκληρωμένο και αποτελεσματικότερο με το αντικείμενο έρευνας του μεταπτυχιακού σπουδαστή, πρόγραμμα σπουδών.

- ο καθορισμός των διατηρηματικών μεταπτυχιακών προγραμμάτων που να οδηγούν και σε μεταπτυχιακό δίπλωμα εξειδίκευσης.

2. Το Σημερινό Καθεστώς Διεξαγωγής των Μεταπτυχιακών Σπουδών στο ΕΜΠ

Στα περισσότερα τμήματα λειτουργούν Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) χωρίς μαθήματα. Στο τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών, λειτουργεί οργανωμένο ΠΜΣ και από φέτος σε συνεργασία με το Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών ΕΜΠ και το Πανεπιστήμιο Πατρών, πρόγραμμα εξειδίκευσης στη Βιοϊατρική Τεχνολογία. Προγράμματα εξειδίκευσης έχουν υποβληθεί και από άλλα τμήματα του ΕΜΠ.

Το θεσμικό πλαίσιο των Μεταπτυχιακών Σπουδών όπως λειτουργούν σήμερα, είναι ιδιαίτερα γενικό και αφηρημένο και παρουσιάζει σημαντική ανομοιογένεια μεταξύ των τμημάτων στη μορφή και το περιεχόμενο της διαδικασίας εκπόνησης Διδακτορικών Διατριβών.

Δεν υπάρχει στρατηγική επιλογής υποψηφίων Διδασκόντων και ερευνητικών περιοχών που να υπαγορεύουν την κατεύθυνση της έρευνας και των Διδακτορικών Διατριβών, οι οποίες σήμερα συνήθως προκύπτουν σαν υποπροϊόν της τρέχουσας ερευνητικής πρακτικής.

Οι Μεταπτυχιακές Σπουδές γίνο-

νται σε πλαίσιο αβεβαιότητας ως προς τους κανόνες που ισχύουν, και υπάρχει αποκλειστική εξάρτηση από τον επιβλέποντα καθηγητή ή τις εκάστοτε συνθήκες του Τομέα. Σαν αποτέλεσμα, πολλοί υποψήφιοι Διδάκτορες εγκαταλείπουν τις σπουδές τους ή παραμένουν για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Υπάρχουν περιπτώσεις που υποψήφιοι Διδάκτορες παραμένουν ενεργοί για περισσότερα από 8 χρόνια χωρίς να έχουν ολοκληρώσει τη διατριβή τους. Επιπλέον, είναι σύνηθες φαινόμενο να παρέχεται επικουρικό διδακτικό έργο από τους υποψηφίους Διδάκτορες, το οποίο δεν αναγνωρίζεται και δεν είναι με επιστημονικά κριτήρια ενταγμένο στη διαδικασία εκπαίδευσής τους. Υπάρχει επομένως ανάγκη διαμόρφωσης ενός πλαισίου κοινών απαιτήσεων και προϋποθέσεων για όλα τα Τμήματα.

3. Η Οικονομική Υποστήριξη των Υ.Δ. και των Μεταπτυχιακών Σπουδών στο ΕΜΠ

Στον τομέα της οικονομικής υποστήριξης των Μεταπτυχιακών Σπουδών αλλά και των υποψηφίων Διδασκόντων, υπάρχουν σημαντικά προβλήματα. Από πλευράς Πολιτείας δεν έχει αντιμετωπιστεί το θέμα. Η ενίσχυση που αναφέρεται στο Ν. 2083 δεν έχει δοθεί μέχρι

σήμερα, ώστε να αξιοποιηθεί κατάλληλα και να υπάρξει κάποια εμπειρία στο ΕΜΠ. Η απαραίτητη υποδομή για την οργάνωση και τη λειτουργία ΠΜΣ αποκτάται μόνο εκεί όπου μπορεί με κάποιο τρόπο να χρηματοδοτηθεί και σε μερικές περιπτώσεις, σε βάρος της υποδομής που είναι αναγκαία για τη βασική εκπαιδευτική διαδικασία. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Μεταπτυχιακές Σπουδές χρηματοδοτούνται είτε από ερευνητικά προγράμματα, είτε από την καλή θέληση των Τμημάτων, των Τομέων, αλλά και των ίδιων των υποψηφίων Διδασκόντων.

Οι αμοιβές των υποψηφίων Διδασκόντων που εργάζονται σε ερευνητικά προγράμματα είναι κατά κανόνα πάρα πολύ μικρές, πολύ μικρότερες από τις αντίστοιχες των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών και δεν επαρκούν για την επιβίωσή τους. Στην πράξη, οι υποψήφιοι Διδάκτορες αντιμετωπίζονται σαν πηγή άντλησης φτηνού ερευνητικού δυναμικού.

Οι υποτροφίες που δίνονται είναι επίσης ανεπαρκέστατες, τόσο σε αριθμό (60 σε σύνολο 1.300 εγγεγραμμένων υ.δ.) όσο και σε ποσό (65.000 δρχ./μήνα). Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1993 δόθηκε μόλις το 5% του προϋπολογισμού διαθέσιμων της Ε.Ε., ενώ για το 1994 συζητείται ποσό της τάξης του 7,5%.